

Pražák, Richard

[Raid, A.; Smirnov, S. Tšehhi-eesti sõnaraamat: (Česko-estonský slovník]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1971, vol. 20, iss. A19, pp. 242-243

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100719>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

-ím se a *bleští*, -ím nedok., *bleští (se)* a *bléští (se)* /e, í/ kniž. × *bleščáti se*, -ím se a *bleščáti*, -ím nedok.), totéž platí o synonymech typu *buknití*, *bušití*, *butnití*; *bučati*, *hrumetí* apod. Samostatná hesla se zachovávají též u homonym a u takových způsobem, že slova jsou opatřena číselnými indexy 1, 2, 3, např. *bòr¹*, *bòra m.* (ò, ó) ‚borovice‘; *bòr²*, *bòra m.* (ò, ó) ‚škodlivý prvek‘ // expres. dinar.: *níma bora v žepu* (srov. čes. *nemít ani bora v kapse*); *bòr³*, *bòra m.* (ò, ó) zastar. ‚boj‘ (srov. rus. *boròt'sja*). V slovníku se neopomíjí ani hesla dvojslovná, jako např. *avtorski honorar* (u hesla *avtorski*, -a, -o, příd. jm. (ã), *bela figura* (u hesla *bél*, -a, -o), zejména je pak věnována náležitá pozornost frazeologickým obrátům, z nichž zasluhují zmínky nejen rčení celonárodní (příslovní, pořekadla, úsloví), ale i ustálená slovní spojení, která mají funkci předložkových, spojkových, citoslovočných výrazů. Nejlépe je to vidět u hesel *bítí* (*býti*), *dáti* aj. Hlubší pozornosti by zasluhovalo pojednání o hnízdování, o jednotlivých složkách stavby hesel, o výkladu významu slov, o exemplifikaci (ilustraci) významů, o stylistické charakteristice slov i o dalších kvalifikátorech (slovníkových, terminologických, nářečních, expresivních, frekvenčních aj.), ale nelze tak učinit pro nedostatek místa. — Na závěr shrnujeme: Střední normativní slovník slovinšského spisovného jazyka se stane nepochybně předmětem odborné kritiky v Jugoslávii; jugoslávští lingvisté budou mít jistě konkrétní připomínky nejen k sémantické analýze heslových slov (homonyma, synonyma), k diferenciaci stylistické (kniž., zastar. apod.), k zpracování slovních druhů, kdy je nutno rozlišovat lexikálně sémantickou stránku jazykových jevů od jejich kategoriálních vlastností gramatických, zejména pak u sloves, ale též k syntaktické problematice, s níž se stýkají úzce zájmena a zájmenné příslovce aj. Ale ať už je tomu tak či onak, fakt je ten, že lublaňští lexikologové zaujali už 1. svazkem slovinšského spisovného jazyka čestné místo v současné moderní lexikologii, těžící v plné míře z progresivity funkční lingvistiky. Snad se dalo v úvodu slovníku říci mnohem více o fonologické stránce slovinštiny, v němž není zcela jasné, zda např. vokály *é* a *ê* (*édamec*, *èh*, *éna*), jakož i *ę* a *ç* (*svęt*, v *lęsu*, *stęjte*) jsou fonémy nebo alofony, ale konec konců tak může učinit odborník sám na základě předloženého lexikálního materiálu. Je nepochybné, že 1. svazek slovinšského slovníka kytá bezpečnou bázi pro další teoretické práce nejen z oblasti lexikologie (problematika lexikálního systému), ale též gramatiky, která hledá s úspěchem nové cesty v slovinšské jazykovědě.³⁾

Josef Skulina

A. Raid—S. Smirnov: *Tšehhi-eesti sõnaraamat* (Česko-estonský slovník), Kirjastus (nakl.) Valgus, Tallinn 1966, 442 str.

Česko-estonský slovník A. Raida a S. Smirnova je slovník středního typu, který má sloužit širší potřebě. Rozsah jeho slovní zásoby je poměrně značný, kromě běžných hovorových slov obsahuje i četné výrazy odborné, ne vždy šťastně vybrané, avšak pečlivě oddělené od obvyčejných neodborných významů. Sémantická stránka slovníku náleží k jeho hlavním přednostem; pečlivé lexikografické odstínění příbuzných významů zvláště u sloves a jmen, je zde téměř vzorné. Autoři dobře ovládají také českou frazeologii, takže uživatel slovníku např. neupadne do rozpaků při užití slova *chod* ve spojeních *uvéstí do chodu*, *oběd o třech chodech* (*käiku laskma*, *kolmest roost koosnev lõuna*), *chovati v paměti* a *chovati naději* (*meeles pidama*, *lootust hellitama*) atd., což svědčí o velmi dobrém citu autorů pro diferenční jevy. A to je základ každého dobrého slovníku. Jen ojedíněle bude docházet k nejasnostem (tak např. estonskému uživateli asi nebude ze slovníku jasný dvojitý význam výrazů *smola* a *smúla*, který by vynikl nejspíše zařazením adjektiva *smolnýj*) a k významovým posunům. Určitým nedostatkem je rovněž opomíjení vlastních jmen. Na jednom místě dochází dokonce k mylnému ztotožnění vlastního jména *Karel* s etnickým pojmenováním *Karelec* (*karjalane*), také *Zlým* (Zlín) bude asi dělat potíže. Jeho zařazení do vybraných geografických jmen je ostatně anachronismem, nejsou-li tu na druhé straně zastoupeny Hradec Králové, Pardubice, Ostrava, Košice a jiná významnější česká či slovenská města. (Je zde uveden *Gottwaldov*, avšak není tu řečeno, že jde o současný název někdejšího Zlína.)

Kladně nutno ocenit obsáhlý výtah z české gramatiky na str. 401—442 s dobrou partií o slovesech, pečlivou pozornost k slovesným vidům ve slovníku, velmi výtěžné zachycení adverbii. Českému čtenáři pomohou občasné souvislosti estonštiny s němčinou a méně radikální výměny cizích slov, než tomu je v ostatních ugrofinských jazycích. Velkou předností slovníku je uvádění značného množství speciálních slovesných vazeb; najdeme tu výrazy „šidlo v pytli se neutají“ (*nõela ei saa kotis hoida*), „sebrati vítr z plachet“ (*ennetama*), „co to na něho sedlo“ (*mis talle pähe on tulnud*), „zahnati do úzkých“ (*ummikusse ajama*) aj.

³⁾ Srov. J. Jurančič, *Slovenački jezik*, Lublaň 1965. J. Toporišič, *Slovenski knjižni jezik I*, Maribor 1965, II, Maribor 1966.

Záslušnost vydání tohoto prvního česko-estonského slovníku je nesporná. Rozšiřuje naše vědomosti o další ugrofinský jazyk kromě maďarštiny a přispěje nepochybně k již tak dost živému zájmu estonské veřejnosti o českou literaturu. Je odrazem prohlubujících se kulturních styků mezi Estonskem a českými zeměmi. Je nyní na nás, abychom se pokusili zpracovat obdobný slovník estonsko-český, a přispěli tím ke skutečně vzájemnému poznání. Estonská literatura, třebaže je u nás dříve již známa (uveďte Lukášův český překlad estonského národního eposu *Kalevipoeg*, české a slovenské překlady děl Juhana Smuula, Aadu Hintta aj.), by si zaslouhovala více pozornosti a prvním krokem k tomu by nesporně bylo vydání estonsko-českého slovníku, který by podnítil zájem o tento svérázný jazyk i v širších kruzích našich překladatelů a vědeckých i kulturních pracovníků. A uvítali by jej nepochybně i naši jazykovědci.

Richard Pražák

Ю. А. Бельчиков и М. С. Панюшева: Трудные случаи употребления однокоренных слов русского языка. *Словарь-справочник*. Издательство „Советская Энциклопедия“, Москва, 1968, 296 стр.

Ю. А. Бельчиков, один из соавторов обещаемого словаря, известен уже чехословацким русистам как автор монографии *Интернациональная терминология в русском языке*, М. 1959.

Рецензируемый словарь претендует на роль справочника нормативного употребления тех однокоренных выражений, использование которых в письменной и устной речи вызывает затруднения в силу частичного структурного и звукового сходства этих слов. Речь идет о словах типа *гуманизм — гуманист*, *надеть (надевать) — одеть (одевать)*, *гигиенический — гигиеничный, жилищный — жилой*, т. е. о т. н. паронимах. Авторы словаря пишут в предисловии на стр. 3, что под этим термином подразумевают „слова, имеющие структурное (и, следовательно, звуковое) сходство, т. е. паронимы — это однокоренные слова“. Авторы Словаря отмечают в сноске, что возможно и более широкое толкование паронимов, а именно как слов, имеющих лишь звуковое сходство (т. е. слова родственные и неродственные, имеющие случайное звуковое подобие).¹⁾

Настоящее издание можно поэтому рассматривать и как опыт словаря паронимов. В предисловии авторы припоминают, что в некоторых случаях смысловое соотношение между словами, составляющими паронимический ряд, изменяется. Бывшие паронимы становятся потом синонимами в результате их смешения в речи. Так, наименования *атомник* и *атомщик* сначала различались по смыслу (*атомник* — специалист по атомной энергии, *атомщик* — сторонник применения атомной бомбы), впоследствии эти выражения стали выступать как синонимы.²⁾ Из этого вытекает, что резкая граница между паронимией и синонимией может иметь лишь временный характер!

В обещаемом Словаре сопоставляются только такие два, три, в одном случае даже четыре, однокоренных слова одного лексико-грамматического класса, которые могут вызывать затруднения в выборе слова для определенного контекста. Например: *представить (справку) — предоставить (слово)*, *боязливо (озираться) — боязно (умирать)*.

В Словаре даны главным образом выражения, широко распространенные. Различия паронимов в лексической семантике дополняются, как правило, различиями в сочетаемости с другими словами. Поэтому для каждого из исследуемых слов даются наиболее типичные и распространенные сочетания с другими словами.

¹⁾ Более широкое толкование паронимов находится, например, в соответствующих трудах наших, чехословацких лингвистов. Так, хронологически: О. Мап и L. Koval: „slovo podobné svou vnější podobou jinému (*Русско-чешский словарь лингвистической терминологии*, Прага 1960); M. Held: „Zvuková podobnost je čistě náhodná, tj. mezi takovými slovy není ani významový, ani genetický vztah; pak mluvíme o slovech podobného znění neboli o paronymech, např. *třímá — dřímá, plechy — blechy*...“ (*O češtině pro Čechy*, P. 1963, 36); *Slovník spisovného jazyka českého* II: „slovo podobné svou vnější podobou jinému, např. *letní, lední*“ (P. 1964) и, наконец, J. Vlček: „slova, jež jsou si zvukově blízká a jejichž užívání se směšuje“ (*Úskalí ruské slovní zásoby*, P. 1966, 207) и J. Zimová: „na základě podoby výrazové stránky a odlišnosti obsahové stránky vyčleňujeme paronyma (např. v ruštině *цвет* а *свет* nebo v češtině „*lední*“ а „*letní*“ apod.)“ — učební texty *Interference v ruském lexiku*, P. 1967, 5.